

**HATÁRTALAN OKTATÁSKUTATÁS. TANULMÁNYOK A 75 ÉVES
KOZMA TAMÁS TISZTELETÉRE. SZERKESZTETTE:
CEGLÉDI TÍMEA, GÁL ATTILA ÉS NAGY ZOLTÁN,
DEBRECENI EGYETEM FELSŐOKTATÁSI KUTATÓ ÉS FEJ-
LESZTŐ KÖZPONTJA (CHERD-HUNGARY), DEBRECEN, 2014**

Polónyi István: Ifjú szívekben élve

Alighanem egy doktori program alapító, szenior kutató (ez a szenior szó jótékonyan elfedi a recenzens által is egyre kevésbé kedvelt idős szó kellemetlen attitűdjét) kiemelkedő oktató és kutatókat nevelő tevékenységének nincs szebb és igazabb bizonyítéka, mint amikor tanítványai kötetbe rendezett kutatási eredményeikkel, tanulmányaikkal tisztelegnek születésének kerek évfordulóján.

Ez egy ilyen kötet, amely négy fejezetében 23 tanítvány 22 tanulmányát adja közre.

Minden olyan kötet, amelyik különböző előrehaladottságú doktoranduszok tanulmányait adja közre, természetesen heterogén. Nem olvasmányosságban, mert a kötet viszonylag egyenletesen jó színvonalú, hanem tudományos elmé-

lyültségben. Ennek változatossága azonban legalább annyira előnyére is válik a kötetnek, mint hátrányára, hiszen olvasói is legalább ennyire, vagy még inkább különbözőek lesznek tudományos elmélyültségükben és érdeklődésükben.

Egy ilyen kötetnél a szerkesztők is mindig nehéz helyzetben vannak, hogy milyen szerkesztési elveket is kövessenek. Az egyik

lehetőség a tanulmányok szerzői szerinti alfabetikus névsor. A szerkesztők, akik maguk is doktoranduszok, ennél lényegesen elegánsabb megoldást választottak azzal, hogy a tanulmányokat négy fejezetbe sorolták, és egy frappáns bevezetővel összefogták. A bevezető kilátóra invitálja az olvasókat. Mint írják: „kilátóra, amely különleges panorámát kínál a Debrecen körülölelő Partium régió vagy a Visegrádi országok oktatására”. A bevezető szeretettel ajánlja a tanulmánykötetet az ünnepeltnek,

mivel, mint írják, az általa alapított doktori programban foglalkozhattak oktatáskutatással, ismerhették meg annak szemléletét, módszereit, küldetését, mélységeit, témáit. S ezért „cserébe azt adják most, amit a tanítványok

a legkedvesebb ajándékként adhatnak professzoruknak a 75. születésnapjára: örömmel, titkolózással, kíváncsiságtól vezérelve íródott tanulmányokat a Professzor úrnak is kedves kutatási területekről”.

Beszédek a fejezetcímek, ezekkel tagolom én is az írásomat; jól szemléltetik a Kozma Tamás alapította doktori program kutatásának irányait. (Csak zárójelben

jegyzem meg, hogy a tanulmányok nagyobbik részének viszont hosszú, s az érdeklődés felkeltésére nem igazán alkalmas címe van. Ezekre ráfért volna némi szerkesztői igazítás.)

KUTATÁSOK AZ ISKOLÁBAN

Bacsкаи Katinka a szerzője az első írásnak: *Tanárok hátrányos iskolai kompozícióiban*, amelyben először az alacsony státusú szülői háttérű iskolák területi, regionális elhelyezkedését vizsgálja, rámutatva, hogy azok általában falvakban, községekben, a „települési lejtő” alján található, ahol a lakosság szociális és etnikai összetétele jellemzően a hátrányos helyzetet tükrözi. Majd az ezen iskolákban tanító pedagógusok jellemzőit vizsgálja, rámutatva, hogy ezekben az iskolákban nagyobb a pályakezdők és a főiskolát végzettek aránya, nagyobb – a pedagógus-túlképzés ellenére – a tanárhány. A tanulmány kiválóan elemzi a hazai oktatás súlyos polarizáltságának okait, bizonyítva szerzője kutatási kvalitásait, a témában való elmélyültségét és jó interpretációs képességeit.

Bordás Andrea: *Dominancia és szabadság egy pedagógusokkal készített fókuszcsoporthos interjú tanítáértelmezéseiben* című tanulmánya Paulo Freire kritikai pedagógiai teóriáját, és e teória megállapításait próbálja alkalmazni egy romániai magyar pedagógusokból álló fókuszcsoporthal készített interjú alapján. Figyelemre méltó írás, hiszen nálunk még csak most ismerkednek Freire munkásságával. Helyenként vitára ingerlő, de mindenképpen izgalmas tanulmány, amely olvasójától igen mély pedagógiai műveltséget igényel.

Homoki Andrea: *Az iskola és a gyermekvédelmi intézmények rezilienciát elősegítő hatásai* című tanulmánya az egyik leg-

színvonalasabb munka az első fejezetben. Pedig a kutatás bonyolult változóit és összetett statisztikai elemzéseit igen nehéz olvasmányosan interpretálni. Talán a módszertanilag kényesebb olvasók számára hiányzik is egy táblázatos összefoglaló, mely összekapcsolná a vizsgált változókat, a korrelációs és a megbízhatósági adatokat. A tanulmány külön érdeme, hogy a bonyolult statisztikai elemzés ellenére sikerül közérthetően megfogalmazni megállapításait.

Nagy Péter Kristóf: *Negyedik osztályos általános iskolai tanulók internet-használati szokásai és Szűcs Tímea: Zeneiskola az Észak-Alföld régióban (Esettanulmány)* című írása inkább hiányérzetet kelt az olvasóban, mint elismerést. Mindkét dolgozat azzal marad adósunk, ami a legfontosabb. Arra a kérdésre nem kapunk választ, hogy milyen társadalmi mozgások, milyen szociológiai jelenségek állnak a kutatott probléma mögött. Fintor Gábor János: *A sportágválasztást és sportolási gyakoriságot befolyásoló tényezők az általános iskolásoknál* című írására is ugyanez mondható el. Kimaradt belőle a társadalmi háttér, a társadalmi hovatartozás, a szociológiai összefüggések elemzése. Így azután a tanulmány egy meglehetősen triviális megállapításon túl nem igazán tud semmilyen újdonsággal szolgálni.

Az első fejezet záró tanulmánya, Morvai Laura: *Egyházi iskolaátvételek megjelenése a Heves Online cikkeiben* című írás jól lehet izgalmas témát dolgoz fel, ugyanakkor nem eléggé meggyőző munka. A dolgozat első része az egyházi, felekezeti iskolák adatait, majd működési, finanszírozási sajátosságait, s az ezekkel kapcsolatos szakértői vitákat mutatja be, néhány vonatkozásban hiányosan. A dolgozat érdemi része az egyházaknak történő iskolaátadások internetes visszhangját elemzi egy honlap cikkei alapján. A cikkekből és a hozzászól-

lásokból azonban nem sikerül sok mindent megállapítania, azon túl, hogy nagyok a nézeteltérések. A szerző inkább csodálkozik, mint értelmez.

KIK LESZNEK A JÖVŐ TANÁRAI?

A fejezet első tanulmánya nem igazán erős. A kutatás, mely Stark Gabriella Mária: *Miért a PADI Szatmári Kihelyezett Tagozata?*¹ – *Kisebbségi pedagógushallgatók intézmény- és szakválasztását befolyásoló tényezői* című dolgozata alapjául szolgált, korrekt, de eredményei nem eléggé meglepőek, talán felszínesek is. A szerző nem számol azzal, hogy a magyar kisebbség nyilvánvalóan nem homogén társadalmi réteg, s a felsőoktatási törekvéseket, intézmény- és szakválasztásokat alighanem lényegesen befolyásolja a különböző rétegekhez való tartozás.

Barta Szilvia: *Tanár szakos hallgatók és egyetemi integritás* című tanulmánya érdekes és aktuális témát dolgoz fel (bár a *Szárny és teher* című, témájába vágó kötet alighanem elkerülte a szerző figyelmét, mert nem szerepel a hivatkozások között). (Csak zárójelben említem, hogy jobb lenne, ha a cím a munkamorál szót használná, mert az akadémiai vagy egyetemi integritás szélesebb fogalom, mint a hallgatók családi hajlama vagy motiváltsága.) Ugyanakkor a tanár szakosok munkamoráljának, akadémiai integritásának hallgatótársaikénál magasabb szintje kissé mintha a szerző vágyának tűnne, mint valóban megalapozott megállapításnak. Annál is inkább, mert a kutatásnak van néhány olyan problémája, amelyet a mintavételnél és az elemzésnél figyelembe kellene venni. Az egyik ilyen a

vizsgált intézmények és azok szakjainak presztízs-különbségei. (Valós eredménynek tűnhet például, hogy a tanár szakosok akadémiai integritása az orvostanhallgatókéénál is magasabb?) A másik probléma az egyes szakoknak országonként eltérő „fogyaszthatósága” (pl. Magyarországon a pedagógus szakok fogyasztható tömegszakok voltak a közelmúltig). Jó téma, de kutatása komplexebb összetevők figyelembevételét igényli.

Dankó-Herczegh Judit: *Digitális törésvonalak a Debreceni Egyetem tanár szakos hallgatói körében* című írása egy nagyjából korrekt kutatás bemutatása, amely megállapítja, hogy a hallgatók gyakran és sokrétűen használják az infokommunikációs eszközöket, ugyanakkor IKT-használatukat alapvetően befolyásolja néhány tényező, mint például nemi hovatartozás, diszciplináris jellemzők, attitűdök. A kutatás azt is megállapítja, hogy az adatok cáfolják az internet elidegenítő hatásairól szóló téziseket, megállapítja, hogy az online kapcsolattartás nem váltja fel a fizikai jelenléttel járó kontaktusokat, csupán megkönnyíti a kapcsolatok fenntartását. Az olvasó azonban joggal hiányolhat némi összevetést külföldi vizsgálatokkal.

Nagy Zoltán: *Anyanyelv és oktatáskutatás. Tanár szakos hallgatók nyelvi attitűdjei* című tanulmányában egy meglepő témával foglalkozik. A nyelv hagyományos és társas értelmezésének különbségeire rámutatva vizsgálja a BTK és a TTK tanár szakos hallgatóinak ebből a szempontból tekintett attitűdjeit. Miközben a kutatás nem talált szignifikáns összefüggést a hallgatók lakóhelyének településtípusa és nyelvi attitűdjük között, ugyanakkor igen jelentős különbség van a nemi és a diszciplináris hovatartozás szerint a nyelvi attitűdök kö-

¹ A Babeş-Bolyai Tudományegyetem Pedagógia és Alkalmazott Didaktika Intézetének (PADI) Szatmári Kihelyezett Tagozata.

zött. (A leendő tanárnők inkább elvárják a sztenderd nyelvváltozat használatát, és kevésbé toleránsak a tájszóval beszélőkkel szemben. Más oldalról a természettudományos tanárszakok hallgatói szignifikánsan fontosabbnak tartják a nyelvművelést, mint BTK-s hallgatótársaik.) Általában is igaz, hogy a hallgatók kevésbé elfogadóak a nyelvjárásokkal szemben, továbbá a nyelvművelés és a sztenderd nyelvváltozat presztízse magas. Mindez nem meglepő, hiszen az iskolai nyelvtanórákon is „hagyományos” szemléletben tanították őket, ez pedig elvezethet a nyelvi diszkrimináció felé is. Az írás érdeme, hogy ráirányítja az oktatáskutatás figyelmét a kérdéskör fontosságára.

A fejezet záró tanulmányában egy örökzöld kutatási témáról ír Németh Nóra Veronika: *Pedagógusjelöltek olvasói magatartása* címmel. A papíralapú és az online olvasási szokásokat együtt vizsgálja, megállapítva az arányeltolódást az utóbbi javára. A szerző az olvasási szokásokat különböző, az adatok segítségével elkülöníthető társadalmi rétegenként vizsgálja, s eredményeit más hasonló vizsgálatokkal is összeveti. Talán nem csak a recenzius túl kényes ízlése mondatja, hogy az összehasonlításra frissebb kutatásokat is lehetett volna használni (pl. az Ifjúság 2008. helyett), és hogy jó lett volna némi nemzetközi összehasonlítása az eredményeknek (mivel a hasonló felméréseknek hatalmas nemzetközi irodalma van).

TÁRSADALMI KIHÍVÁSOK – PEDAGÓGIAI VÁLASZOK

A harmadik fejezet Pataki Gyöngyvér: *Összehasonlításokon alapuló oktatási tér és tanulói identitások. Új trendek az angol inkluzív pedagógiában* című tanulmányával

indul. Az írás a szerző készülő doktori értekezésének irodalomelemzése (ez a szövegben benne felejtett utalásokból derült ki). Mint írja, egyrészt olyan cikkeket választott áttekintésre, amelyek reprezentálják az angol inkluzív pedagógiában folyó meghatározó irányzatokat, másrészt a kiválasztott cikkek segítséget nyújtanak a magyar közpolitikák, a kutatási eredmények vagy az iskolai gyakorlatok mélyebb megértéséhez. Az írás érdekes lehet a témát kevésbé ismerők számára.

Madarász Tibor: *Katonapedagógia: társadalmi kapcsolat építése a honvédelmi nevelésen keresztül* című dolgozatának a témája érdekes. A szerző ismerteti azt a folyamatot, ahogyan a hazai katonaság professzionalizálódása nyomán válságba kerültek a korábbi katonai nevelés értékei és fogalmai. A dolgozat második fele egy konkrét intézmény bemutatásával és elemzésével próbálkozik. Hiányzik az általánosítás, a munka befejezetlennek tűnik.

Bicsák Zsannett Ágnes: *A herbarti pedagógia és a reformpedagógiai elvek szembeállításának problémája* című írása egy tanulságos neveléstörténeti utazásra, elemzésre, újraértelmezésre hívja az olvasót. A szerző a herbarti, normatív és az értékrelativista, reformpedagógiai elvek sarkított szembeállításának tarthatatlanságát igyekszik bizonyítani, és felhívja a figyelmet a két modell, illetve neveléstörténeti szakasz között feszülő ellentét feloldásának, árnyalásának szükségességére. Kevésbé ismert forrásokkal és új értelmezésekkel dolgozik, a tanulmány a fejezet egyik leg-színvonalasabb írása.

Máté Krisztina: *A szabadművelődés kezdete Szatmárban* című tanulmánya a második világháborút követő időszak szabadművelődési mozgalmának formálódását mutatja be a mai Szabolcs-Szatmár-Bereg megye területének szatmár-beregi részén. Az írást némileg torzónak érezheti az olva-

só, mert csak kismértékben villan fel az igazi dráma, a szabadművelődés útja a polgári gyökerektől a szocialista kibontakozásig.

Oszláncki Tímea: *Az iskolarendszerű felnőttoktatás szerepe és jellemzői – egy vidéki esti gimnázium iskolarendszerű felnőttoktatási tevékenysége* című írása meglehetősen kiforratlan, ellentmondásos munka. Közben alapvetően az alap- és középfokú iskolarendszerű felnőttképzésről szól, de rendszertelenül ki-kitekint a felsőoktatási felnőttképzésre is. Az elméleti felvezetésből hiányzik a nemzetközi kitekintés. A tanulmány empirikus része (ami egy meglehetősen kis mintán végzett interjúkra épül) lényegében egészen másról szól, mint az elméleti bevezető.

HATÁROKON ÁTÍVELŐ FELSŐOKTATÁS

Az utolsó fejezet Dusa Ágnes Réka: *Mobilitási tőke a partiumi hallgatók körében. A mobilitási tőke és az eredményesség összefüggései* című munkájával kezdődik. A szerző leszögezi, hogy a nemzetközi hallgatói mobilitás a felsőoktatásban megfigyelhető esélyegyenlőtlenségek régi-új terepe, és a tanulmányban arra törekszik, hogy megismerje a hallgatók nemzetközi mobilitása mögött meghúzódó társadalmi tényezőket. Az irodalom áttekintése után – amely a migrációt, mobilitást illetően elég szegényes – a HERD kutatás² adatbázisán vizsgálja a mobilitási tőke különbségeit a partiumi hallgatók három nagy csoportja esetében. Jóllehet a mobil tőke mért elemei nem igazán egyenszilárdságúak, a vizsgálat

mégis figyelemre méltó. A dolgozatnak a mobilitási tőke és az eredményesség összefüggésével foglalkozó része nem igazán megalapozott (pl. irodalmilag), és így felesleges is ebben a tanulmányban. Mindennek ellenére Dusa Ágnes munkája jó színvonalú írás.

Szócs Andor: *Dolgozva tanulni, tanulva dolgozni – Társadalmi tőke-hatások a partiumi hallgatók körében* című tanulmánya gyengén sikerült. A szövegből kitűnik, hogy a szerző nem ismeri, és félreérti – a mai napig közgazdasági mainstreamnek számító – emberi tőkeelméletet. Ráadásul összekeveri a közgazdasági emberi tőke fogalmat és a szociológiai emberi tőke fogalmat. Az empiria is erősen vitatható, több helyen téves. A szülők iskolázottsága és a hallgató munkavállalási hajlandósága közötti kapcsolatot sokkal inkább életszínvonalbeli különbségek indokolják, mintsem a szerző által feltételezett társadalmi tőke-különbségek.

Kardos Katalin: *Szakkollégiumi közösségek belső működése* című tanulmánya a felekezeti és egyéb, nem felekezeti szakkollégiumok hallgatóinak vizsgálatáról, valamint a szakkollégiumok belső működési rendjének bemutatásáról szól. A szerző megállapítja, hogy a felekezeti szakkollégiumokban erős közösségi életnek lehetünk tanúi, viszont a szakkollégiumi hallgatói közösségnek nincs beleszólása az intézmény működését befolyásoló döntésekbe. Az írás eredményei mindenképpen figyelmet érdemelnek.

Ceglédi Tímea és Szabó Anita Éva: *Középiskolások és hallgatók az árnyékoktatásban* című munkája a fejezet legszínvonalasabb írása. Felhasznált adatbázisait és az elemzés módszereit illetően is korrekt,

² HERD 2012 (Higher Education Research and Development – Felsőoktatási kutatás és fejlesztés): A Debreceni Egyetem vezetésével lezajlott kutatás és fejlesztés a határmenti régióban. Projektpartner volt a Nagyváradi Egyetem és a Partiumi Keresztény Egyetem.

szakszerű munka, és eredményeiben is újszerű. A szerzők megállapítják, hogy mind a középiskolai, mind pedig az egyetemi években szembetűnő a fizetett különórák látogatásának társadalmi meghatározottsága, ami összecseng a korábbi szociológiai kutatások tapasztalataival. Mindez azt bizonyítja, hogy az árnyékkutatás a családok társadalmi reprodukciós stratégiájának fontos eleme.

A fejezetet és a kötetet Kovács Klára: *A sportolás hatása a partiumi hallgatók nem tanulmányi eredményességének egyes dimenzióira* című írása zárja. A tanulmány célja, hogy bemutassa a sportolási szokások és bizonyos egészség-magatartások (dohányzás, alkohol- és drogfogyasztás, depressziós tünetek) között fennálló összefüggéseket. A szerző feltételezése az volt, hogy a sport olyan védőfaktor, amely hozzájárul az egyének jóllétéhez, s véd a káros szokások és a depresszió ellen. A kutatás eredményei csak részben igazolták a feltételezéseket.

A versenysport véd a depressziós tünetektől, ugyanakkor rizikófaktora az alkoholfogyasztásnak és a kábítószer kipróbálásának, az alkalmi sport pedig a rendszeres drogfogyasztásnak. Az okok elemzésében a szerző feltételezéseket fogalmaz meg, amelyek helyett célszerű lenne kvalitatív vizsgálatokat folytatni.

Egy ilyen tanulmánykötetet az olvasók többsége szemelgetve olvas, de egészen biztosan végigolvassa a szerkesztőkön és a recenszen kívül a **köszöntött**. És egészen biztos az is, hogy élvezettel teszi. Örömet leli abban, ahogy – a tudományos elemzés szigorú szabályai ellenére – a tanulmányokon átszűrődik a szerzők személyisége. És látja a pályájukat, honnan indultak, hová jutottak, s hová érhetnek el.

Mi pedig azt láthatjuk, ahogy Kozma Tamás szellemi programja egy kutatói raj ismertetőjegyévé válik. Kozma Tamás élete, munkássága (Ady szavaival) millió gyökerű, hiszen ezekben az ifjú szívekben (is) él.

Az esti koncert jelenete, tánc, ének, tüll, fegyelmezettség, szépség és felszabadultság.